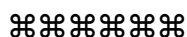

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	5
1. BUDOWA CZASOWNIKA.....	6
1.1 Czasowniki proste i złożone	6
1.2. Czasowniki zwrotne	10
1.2.1. Ćwiczenia.....	12
2. ODMIANA CZASOWNIKA	13
2.1. Formy nieodmienne	13
2.1.1. Bezokolicznik (Infinitiv).....	13
2.1.2. Imiesłowy (Partizipien)	14
2.1.2.1. Ćwiczenia.....	16
2.2. Formy odmienne	18
2.2.1. Kategoria czasu	18
2.2.1.1. Czas teraźniejszy (Präsens)	19
2.2.1.1.1. Odmiana	19
2.2.1.1.2. Odmiana czasowników nieregularnych	20
2.2.1.1.3. Odmiana czasowników modalnych.....	22
2.2.1.1.4. Użycie czasu teraźniejszego	24
2.2.1.1.5. Ćwiczenia.....	25
2.2.1.2. Czas przeszły prosty (Präteritum).....	38
2.2.1.2.1. Budowa	38
2.2.1.2.2. Czasowniki regularne i nieregularne w zależności od znaczenia.....	40
2.2.1.2.3. Czasowniki wyrażające przyczynę (Kausativa)	41
2.2.1.2.4. Użycie	42
2.2.1.2.5. Ćwiczenia.....	43
2.2.1.3. Czas przeszły złożony (Perfekt)	46
2.2.1.3.1. Budowa	46
2.2.1.3.2. Perfekt czasowników modalnych i modalopodobnych	46
2.2.1.3.3. Użycie czasowników posiłkowych	47
2.2.1.3.4. Użycie czasu Perfekt	49
2.2.1.3.5. Formy podstawowe czasowników nieregularnych.....	50
2.2.1.3.6. Ćwiczenia.....	56
2.2.1.4. Czas zaprzeszyły (Plusquamperfekt)	64
2.2.1.4.1. Budowa	64
2.2.1.4.2. Użycie	64
2.2.1.4.3. Ćwiczenia.....	64
2.2.1.5. Czas przyszły I (Futur I)	65
2.2.1.5.1. Budowa	65
2.2.1.5.2. Użycie	65
2.2.1.5.3. Ćwiczenia.....	66
2.2.1.6. Czas przyszły II (Futur II)	67
2.2.1.6.1. Budowa	67
2.2.1.6.2. Użycie	67
2.2.1.6.3. Ćwiczenia.....	67
2.2.2. Kategoria strony (Genus verbi)	68
2.2.2.1. Strona bierna czynnościowa (Vorgangspassiv).....	69

2.2.2.1.1. Budowa	69
2.2.2.1.2. Ograniczenia w tworzeniu strony biernej czynnościowej.....	71
2.2.2.1.3. Strona bierna czynnościowa z czasownikiem modalnym.....	72
2.2.2.1.4. Formy konkurencyjne do strony biernej czynnościowej	73
2.2.2.1.5. Ćwiczenia.....	74
2.2.2.2. Strona bierna stanu (=stadialna) (Zustandspassiv).....	86
2.2.2.2.1. Budowa i użycie	86
2.2.2.2.2. Ćwiczenia.....	87
2.2.2.3. Tzw. stan zwrotny (Zustandsreflexiv)	89
2.2.2.3.1. Budowa i użycie	89
2.2.2.3.2. Ćwiczenia.....	89
2.2.3. Modalność.....	91
2.2.3.1. Tryby	91
2.2.3.1.1. Tryb rozkazujący (Imperativ)	91
2.2.3.1.1.1. Budowa i użycie	91
2.2.3.1.1.2. Ćwiczenia.....	93
2.2.3.1.2. Tryb przypuszczający	94
2.2.3.1.2.1. Budowa	94
2.2.3.1.2.2. Zastosowanie	99
2.2.3.1.2.2.1. Mowa zależna	99
2.2.3.1.2.2.2. Ćwiczenia	103
2.2.3.1.2.2.3. Tryb przypuszczający jako wyraz nierzeczywistości (Irrealis).....	104
2.2.3.1.2.2.4. Ćwiczenia	109
2.2.3.2. Czasowniki modalne.....	113
2.2.3.2.1. Czasowniki modalne użyte obiektywnie	113
2.2.3.2.2. Czasowniki modalne użyte subiektywnie	114
2.2.3.2.3. Ćwiczenia.....	117
3. KLUCZ DO ĆWICZEŃ.....	122
4. BIBLIOGRAFIA	148

2.2.3. Modalność

2.2.3.1. Tryby

Tryby to kategorie gramatyczne, występujące zarówno w języku polskim, jak i niemieckim. Ich zadaniem jest wyrażanie modalności, tzn. relacji wypowiedzi / mówcy do rzeczywistości / rozmówcy. Oba języki operują trzema trybami. Są to:

- tryb oznajmujący / orzekający,
- tryb rozkazujący,
- tryb przypuszczający.

Tryb oznajmujący prezentuje czynności, stany etc. w sposób neutralny, nie kwestionuje ich prawdziwości, przedstawia je, stwierdza ich istnienie. Wszystkie uwagi, które poczyniliśmy do tego miejsca, dotyczące np. czasów lub stron, odnosiły się do tego trybu jako do formy czasownikowej stosowanej w języku najczęściej.

2.2.3.1.1. Tryb rozkazujący (Imperativ)

2.2.3.1.1.1. Budowa i użycie

Forma ta powstaje tylko od czasowników oznaczających czynność (Tätigkeitsverb). Tryb rozkazujący tworzony jest w 2. osobie liczby pojedynczej (*du*), liczby mnogiej (*ihr*) oraz w tzw. formie grzecznościowej (*Sie*). Czasownik zajmuje z reguły pierwsze miejsce w zdaniu. W 2. osobie liczby pojedynczej oraz mnogiej eliminowany jest zaimek osobowy, w formie grzecznościowej zaimek osobowy stoi za czasownikiem. Formę trybu rozkazującego tworzymy od odpowiedniej formy odmiennej czasownika, tzn. np.:

du gehst
ihr geht
Sie gehen

Czasowniki zwrotne zachowują swój zaimek zwrotny charakterystyczny dla danej osoby:

du – dich / dir
ihr – euch / euch
Sie – sich / sich

Tworząc tryb rozkazujący dla 2. os. l.poj. odejmujemy końcówkę koniugacyjną *-st*:

geh!

Przy czasownikach nieregularnych posiadających przegłos w odmianie liczby pojedynczej ulega on likwidacji:

du trägst – trag!

Istnieje możliwość dodania końcówki *-e*, która jest we współczesnej niemczyźnie w zasadzie fakultatywna:

du stehst – stehe! / steh!
du schreibst – schreibe! / schreib!
du hältst – halt! / halte!
du kämmst dich – kämm dich! / kämme dich!
du kaufst dir etwas – kauf dir etwas! / kaufe dir etwas!

Czasowniki nieregularne z wymianą samogłoski tematycznej *e > i*, *ie* nie mogą otrzymać w 2. os. l. poj. trybu rozkazującego końcówki *-e*:

du nimmst – nimm!
du liest – lies!

Jedynym odstępstwem od tej zasady jest czasownik *sehen*, który posiada dwie formy rozkazujące dla 2. osoby liczby pojedynczej: *sieh* oraz *siehe*. Należy pamiętać o tym, by nie stosować tych form zamiennie, tzn. o tym, że występuje wyraźna różnica w ich zastosowaniu. Formy *siehe* używamy tylko w języku pisanym, tworząc przypisy lub odnośniki, np. *siehe Seite 156* lub *siehe Kapitel 5 Absatz 12*.

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na *-eln* (*sammeln*, *handeln*) zachowują się podobnie jak przy odmianie w czasie teraźniejszym w 1. os. l. poj. Samogłoska *-e* znajdująca się w końcówce bezokolicznika ginie, natomiast dokładana jest końcówka trybu rozkazującego *-e*:

ich handle, du handelst – handle!
ich sammle, du sammelst – sammle!

Czasowniki zakończone w bezokoliczniku na *-ern* (*sich äußern*, *rudern*, *zittern*) tworzą tryb rozkazujący dla 2. os. l. pojedynczej przez dodanie końcówki *-e*:

du äußerst dich – äußere dich!
du ruderst – rudere!

Tryb rozkazujący dla 2. os. l. mnogiej tworzy się tylko poprzez eliminację zaimka osobowego *ihr*:

ihr geht – geht!
ihr lauft – lauft!
ihr wünscht – wünscht!
ihr äußert euch – äußert euch!

Tryb rozkazujący formy grzecznościowej powstaje dzięki zamianie miejsc pomiędzy czasownikiem a zaimkiem osobowym:

Sie gehen – gehen Sie!
Sie essen – essen Sie!

Czasowniki rozdzielnie złożone zachowują się identycznie jak przy odmianie w czasie teraźniejszym, przedrostek stoi niezmiennie na końcu zdania:

du greifst zu – greif(e) zu!
ihr greift zu – greift zu!
Sie greifen zu – greifen Sie zu!

Czasowniki *sein*, *haben*, *werden* tworzą tryb rozkazujący nieregularnie:

- *sei, seid, seien Sie (ruhig)!*
- *hab(e), habt, haben Sie (Geduld)!*
- *werde, werdet, werden Sie (nicht nervös)!*

Do trybu rozkazującego zaliczamy również formy, które swym znaczeniem obejmują nie tylko rozmówcę, lecz również wydającego rozkaz, np.:

- konstrukcję *wir* (z zamianą miejsc między czasownikiem i zaimkiem osobowym):
Gehen wir gemeinsam ins Theater!
- konstrukcję *lass / lasst uns* + bezokolicznik:
Lass uns jetzt schon nach Hause gehen!

Często w obu językach występują konstrukcje tworzone przy pomocy zaimka osobowego *wir*, mające specyficzne znaczenie, wskazują one na fakt, że osoba, do której zwraca się mówca, jest od niego zależna, znajduje się pod jego opieką, kuratelą itd.:

Eine Kindergärtnerin zu ihren Kindern: Jetzt essen wir brav!
Ein Lehrer zu den Schülern: Heute schreiben wir eine Kontrollarbeit!
Ein Arzt zum Patienten: Jetzt nehmen wir brav die Tabletten ein!

Inne formy czasownikowe mogące wyrażać rozkaz:

- bezokolicznik (forma wezwania skierowana do bliżej nie określonej grupy ludzi):
Stehen bleiben! Schweigen!
- imiesłów czasu przeszłego (Partizip Perfekt) (forma wezwania skierowana do bliżej nie określonej grupy ludzi):
Rauchen verboten! Stillgestanden! Aufgepasst!
- strona bierna czynnościowa (Vorgangspassiv):
Hier wird alles gemacht, was ich sage!
Jetzt wird schnell ins Bett gegangen!
- forma czasu teraźniejszego w 2. osobie liczby pojedynczej i mnogiej:
Du hältst bitte den Mund!
Ihr macht das jetzt aber im Nu!

2.2.3.1.1.2. Ćwiczenia

Ćwiczenie 125

Przetłumacz na język niemiecki za pomocą konstrukcji wyrażających rozkaz:

1. Proszę ustawić się za mną (dosł.: z tyłu) i czekać, aż będzie pana kolejka!
2. Daj mi, proszę, sól!
3. Teraz nie ma dyskusji! (Passiv) Róbcie wreszcie, co wam kazałem!
4. Pożycz mi tę książkę do egzaminu!
5. Po kinie pojedźmy jeszcze do dyskoteki!
6. Spójrz na tych bezwstydnym ludzi! Znów się wepchnęli.
7. Umyj się, zanim przyjdiesz jeść!
8. Tu zasadniczo się nie pali! (Passiv)
9. Zakaz parkowania!
10. Nie zapomnij, proszę, zamknąć okna!

Ćwiczenie 126

Przetłumacz na język niemiecki za pomocą konstrukcji wyrażających rozkaz:

1. U dentysty: Teraz proszę otworzyć szeroko usta!
2. Załóż czyste spodnie, gdy idziesz do szkoły!
3. Bądź tak dobry i pomóż mi w tej pracy!
4. Nie jedź tak szybko – wiesz, że tego nie znoszę.
5. Nie pertraktuj ze mną – nie zmienię swojego zdania.

6. Niech pan będzie tak miły i poczeka jeszcze trochę cierpliwie!
7. Chodźmy jeszcze na spacer!
8. Proszę po kolei występować (z szeregu)!
9. Proszę napisać mi kartkę z urlopu!
10. Proszę, zachowajcie spokój – nic nie może się zdarzyć.

2.2.3.1.2. Tryb przypuszczający

2.2.3.1.2.1. Budowa

Czasy trybu oznajmującego mają swoje formalne odpowiedniki w trybie przypuszczającym, tak więc mówimy o następujących formach:

- tryb przypuszczający czasu teraźniejszego (Konjunktiv Präsens)
- tryb przypuszczający czasu przeszłego prostego (Konjunktiv Präteritum)
- tryb przypuszczający czasu przeszłego złożonego (Konjunktiv Perfekt)
- tryb przypuszczający czasu zaprzeszłego (Konjunktiv Plusquamperfekt)
- tryb przypuszczający czasu przyszłego I (Konjunktiv Futur I)
- tryb przypuszczający czasu przyszłego II (Konjunktiv Futur II)

Punktem wyjścia do tworzenia poszczególnych form trybu przypuszczającego są formy podstawowe czasowników.

Charakterystyczne dla odmiany we wszystkich odmianach czasowych trybu przypuszczającego są następujące końcówki koniugacyjne:

ich	-∅	wir	-en
du	-est	ihr	-et
er		sie	
sie	-∅	Sie	-en
es			

Symbol ∅ oznacza brak elementu językowego (na przykład końcówki).

Tryb przypuszczający czasu teraźniejszego (Konjunktiv Präsens) tworzony jest w sposób bardzo regularny. Do tematu czasownika (wszystkich grup – regularnych, nieregularnych, modalnych itd.) po usunięciu odpowiedniej końcówki bezokolicznika dodawana jest charakterystyczna dla Konjunktivu końcówka **-e**, a następnie – do tak powstałej formy – podane wyżej końcówki odmiany. Tryb przypuszczający czasu teraźniejszego nie wykazuje żadnych zmian rdzenia, które były typowe dla odmiany czasowników w czasie teraźniejszym trybu oznajmującego.

essen

<i>ich esse</i>	<i>wir essen</i>
<i>du essest</i>	<i>ihr esset</i>
<i>er</i>	<i>sie</i>
<i>sie esse</i>	<i>Sie essen</i>
<i>es</i>	

